

ความเชื่อเหนือพิธีกรรม ฟ้อนถวายผีในพิธีเลี้ยงปีของชุมชนชาติพันธุ์ลาวครั้งบ้านทุ่งผักกูด

จิตกวี กระจ่างเมฆ^{1,*} จิตติมา สิริธีรณยานนท์² และ นิศานาถ อิงคตภา¹

¹สาขาวิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม

²สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม

* j itkawee.kra@armutr.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง ความเชื่อเหนือพิธีกรรม ฟ้อนถวายผีในพิธีเลี้ยงปี เป็นการนำเสนอเรื่องราวด้านความเชื่อและการแสดงออกทางพิธีกรรม ต่อวิถึของผีที่เชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษเป็นวีรบุรุษ เป็นเจ้านายฝ่ายใน ขณะมีชีวิตอยู่ได้ทำคุณงามความดี คุ่มครองปกป้องรักษาลูกหลานลาวครั้ง ให้แคล้วคลาดปลอดภัยขณะมีการอพยพเคลื่อนย้าย เมื่อเสียชีวิตลงจึงมีการสร้างหอไว้ให้ 7 หลัง พร้อมด้วยบริวารทหาร คนรับใช้ ให้สถิตเป็นที่พึ่งทางจิตใจและจะจัดพิธีเลี้ยงผีให้ทุกปี เชื่อว่าเป็นการแสดงความเคารพตักตัญต่อสิ่งนับถือด้วยการถวายเครื่องสักการะ การร้องขอ อ้อนวอน ให้คุ้มครองตลอดปีและจะต้องทำพิธีทุกปีจนกระทั่งเสียชีวิต การฟ้อนถวายผี เป็นการแสดงออกที่เชื่อว่าเป็นการถวายความรื่นรมย์ ความบันเทิงให้ผีได้ชมขณะกำลังเสวยเครื่องเช่นไหว้ และมีความเชื่อว่า ผีเกิดความพึงพอใจและจะดลบันดาลให้เกิดความสุข ความปลอดภัยและความเจริญรุ่งเรืองในครอบครัว

คำสำคัญ: ความเชื่อ พิธีกรรม พิธีเลี้ยงผี การฟ้อนถวายผี

Belief behind Ghost Worship Dance Ritual in the Yearly Ceremony

Jitkawe Krachangmek^{1,*}, Thitima Sirihirunyanond², and Nisanad Ingadapa¹

¹Department of General Education, Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Phutthamonthon, Nakhon Pathom

²Department of Urban Architecture, Faculty of Architecture and Design, Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Phutthamonthon, Nakhon Pathom

*jitkawe.kra@rmutr.ac.th

Abstract

An academic article on belief behind ghost worship dance ritual in the yearly ceremony is a presentation of belief and ritual expression to the spirits believed to be ancestors and former heroic heroes who had performed good deeds, protecting children and grandchildren from harm during evacuation. When those ancestors died, seven towers were built for their spirits with military attendants and servants and for providing spiritual support to the descendants. The ghost worship ceremony is held every year believed that it is an expression of gratitude by offering sacrifices in order to request for protection throughout the year, and the worship has to be done every year until the death of the heirs. The Ghost Worship Dance Ritual is an expression believed to be an entertainment offering for the ghost to watch while eating offerings and it is believed that the ghost is satisfied and brings happiness, safety, and prosperity for the family.

Keywords: Belief, Ritual, Ghost worship ritual, Ghost worship dance

1. บทนำ

นครปฐมเป็นเมืองที่มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มชนที่อาศัยนอกจากชาวไทยพื้นเมืองและชาวจีนแล้วยังประกอบด้วยชาวไทยเชื้อสายเขมร ชาวลาวโข่งหรือไททรงดำ ชาวมอญ ลาวเวียง ชาวไทยวนและกลุ่มลาวครั้งซึ่งเป็นลาวกลุ่มใหญ่ที่สุดที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครปฐมโดยเฉพาะที่อำเภอดอนตูม ลาวครั้งในอำเภอดอนตูมเป็นกลุ่มที่รักษาประเพณีความเชื่อและพิธีกรรม อันเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของตน อนุรักษ์และสืบทอดจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานมาอย่างต่อเนื่องและเคร่งครัด โดยเฉพาะการแสดงออกเรื่องการนับถือผี ที่จะต้องจัดพิธีเลี้ยงผีหรือเลี้ยงปี ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจวบจนปัจจุบัน สัญลักษณ์ของหอผีเจ้านายจำนวน 7 หลังที่สร้างไว้ที่โถงบ้านหรือบริเวณศูนย์กลางหมู่บ้าน ทุกเดือน 7 ของทุกปีจะมีพิธีเลี้ยงผี ชาวบ้านทั้งหมู่บ้านจะมารวมตัวที่หอผี ด้วยการนำไก่เป็นธัญญาหารครอบครว้ละ 1 ตัว หมาก พลุ เหล้า 1 ไหว ข้าวปากหม้อ พาสมา มาบวงสรวง เช่นไหว้ ร้องขอ อ้อนวอน ต่อรอง ต่อผีที่พวกเขา นับถือ การร่วมเข้าร่วมพิธีเลี้ยงผีถือว่าเป็นหน้าที่ของคนในชุมชนที่แสดงให้เห็นถึงการเป็นส่วนหนึ่ง การมีสิทธิของคนในชุมชน เพราะต่างเป็นลูกฝั่งกันเทียบ ลูก) นคือลูกฝั่งกันเทียบลานลาวครั้งที่พ่อแม่พาไปทำพิธีขึ้นผีเป็นลูกผีเจ้านายขณะคลอดได้ประมาณ 1 เดือน เชื่อว่าผีเจ้านายจะให้ความคุ้มครองคุ้มตัว การนำเครื่องเซ่นไหว้มาถวายเป็นการแสดงความเคารพต่อผีนับถือ สิ่งที่ขาดไม่ได้ ในแต่ละปีก็คือ การพ้อนแคนถวายต่อสิ่งเคารพตามความเชื่อ ผู้เขียนได้ลงพื้นที่พบว่าในแต่ละที่ ที่มีพิธีเลี้ยงผี ขณะที่เชื่อว่าผีเจ้านายกำลังรับชันปีเสวยอาหารก็จะมีการพ้อนถวายให้ผีเจ้านาย พร้อมเสียงพ้อนแคน พิธีเลี้ยงผีที่หอผีบ้านทุ่งผักกูดมีการจัดพาสมาพร้อมเครื่องสักการะถวายขณะพ้อนแคนตามความเชื่อทำให้ผีเจ้านายได้เสวยสุขทั้งอาหารการกินและความรื่นรมย์ เชื่อว่าจะเกิดความสุขพอใจแล้วจะคอยปกป้องคุ้มครองลูกฝั่งกันเทียบให้อยู่รอดปลอดภัยตลอดปี หากเซ่นบตีพลีบุญ ก็จะทำให้เกิดอาเพศเหตุร้าย

หรือสูญเสียถึงชีวิตเชื่อว่าอิทธิฤทธิ์นั้นมีพลังโทษอยู่จริง ธวัช ปุณโณทก (2536: 350-351) กล่าวถึงความเชื่อเรื่องการเซ่นไหว้ว่า ความเชื่อดังกล่าวมีมาแต่บรรพกาล แม้แต่ทางบ้านเมืองยังมีราชพิธีเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องภูติผีวิญญาณอยู่ไม่น้อย เช่น พระชะงูงูผี หรือพระกระงูงูผี ถือว่าเป็นผีที่ให้ความคุ้มครองเมืองสุโขทัย ดังปรากฏอยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า “เบื้องหัวนอนเมืองสุโขทัยนี้...มีพระชะงูงูผี เทวดาในเข้านั้น เป็นใหญ่กว่าทุกผีในเมืองนี้ ขุนผู้ใดถือเมืองสุโขทัยนี้ แลไหว้ดีปลีลูก เมืองนี้เที่ยงเมืองนี้ดี ผีไหว้ดีปลีลูก ผีในเข้านับคุ้มบ่เกรง เมืองนี้หาย...” (ธวัช ปุณโณทก, 2536: 350-351) ดังนั้นการเซ่นไหว้ให้ถูก ในแต่ละรอบปีต่างคาดหวังตามคำอ้อนวอนร้องขอให้อยู่รอดปลอดภัยของลูกฝั่งต้นเทียน

2. ความเชื่อ

ภารตี มหาพันธ์ (2544:152-153) กล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีของคนไทยว่า ผีหรือวิญญาณ คือ พลังอำนาจแฝงเร้นที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ เหนือหลักตรรกะ หรือเหตุผล คือ ความเชื่อ ยึดมั่น ถือมั่น ในเชิงอุดมคติของชนชาติไทยเกี่ยวข้องกับโยงโยในวิถีชีวิตผู้คนอย่างแยกไม่ออกมานับพันปี เพราะผีคือนิยามที่ไร้ร่องรอยและเหตุผลแต่คือเหตุผลของผู้คนในการอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ สำหรับผีในความเชื่อของคนไทยที่ให้ความเคารพนับถือและจัดพิธีในการเซ่นไหว้บวงสรวงมี ผีที่เป็นเทวดาอารักษ์ ผีบรรพบุรุษ ผีวีรบุรุษ และผีร้าย โครงสร้างของผีสามารถแบ่งระดับขั้นของผีว่าเป็นผีดี-ผีเลวตามบทบาทหน้าที่ของผีแต่ละตัวแล้วแต่คุณงามความดี ความเก่งกล้าสามารถของบุคคลนั้นเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ (ภารตี มหาพันธ์, 2544: 152-153) ความเชื่อคือการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตใจสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือร้ายต่อมนุษย์นั้นๆ หรือสิ่งคนนั้น ๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่สามารถพิสูจน์ ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมยอมรับให้ความเคารพยำเกรง กล่าวการลงโทษ (ธวัช ปุณโณทก, 2534: 67-70) พิธีเลี้ยงผีจะมีเจ้าพิธีเป็นผู้นำ ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527:9) กล่าวว่า ลัทธิความเชื่อระดับชุมชน (Communal Cults) รูปแบบของความเชื่อและพิธีกรรมก็จะหลากหลายและชัดเจนมากขึ้น คนธรรมดาผู้ไม่ใช่ผู้นำด้านความเชื่อและพิธีกรรม ก็มักจะถูกจัดระบบให้เป็นกลุ่มก้อนบนฐานต่าง ๆ เช่น กลุ่มคนที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน กลุ่มที่อยู่บนฐานของเครือญาติ เช่น แซ่ สกุลสายผี ฯลฯ ในสังคมระดับกลุ่มและสายสกุลต่าง ๆ จะเข้ามารับผิดชอบในการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นประจำหรือตามโอกาสที่มีความจำเป็น ในขณะที่การจัดพิธีกรรมต่างความเชื่อในระดับนี้ อาจจำเป็นต้องใช้หมอผี หมอครู ที่มีความเชี่ยวชาญสูงเข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบ (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2527: 9)

วีรวัฒน์ วรายน (2548: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “ความมีตัวตนของผีในวัฒนธรรมลาวครั้งที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น” ผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีในบ้านโคกจะมีความเชื่อหลัก ๆ ที่เป็นศูนย์กลางของทุก ๆ ความเชื่อก็คือ ความเชื่อเกี่ยวกับผีเจ้านาย และผีเทวดา ความเชื่อทั้งสองแบบจะมีทั้งหลักปฏิบัติและข้อห้ามกระทำ ทั้งสองส่วนนี้จะส่งผลต่อชีวิตประจำวันของชาวลาวครั้งบ้านโคก นอกจากนี้ยังเน้นในเรื่องของความเชื่อที่แฝงอยู่ตามที่ต่าง ๆ ทั้งฝั่งหมู่บ้าน ฝั่งบริเวณบ้าน และสถาปัตยกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อที่เกี่ยวกับผี

จิตกรวี กระจ่างเมฆ (2557: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “ระบบความเชื่อและพิธีกรรมการนับถือผีบรรพบุรุษในสังคมสมัยใหม่ของ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม” พบว่า ลาวครั้งมีความเชื่อหลักเรื่องการนับถือผีบรรพบุรุษและประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษหรือผีเจ้านายมาอย่างเหนียวแน่น ผีบรรพบุรุษที่ลาวครั้งให้การนับถือมี 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายผีเจ้านายหรือปู่เสื่อย่าเสื่อประจำหมู่บ้าน เชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษเจ้านายฝ่ายลาวที่อพยพมาด้วยกันมีผีมีอิทธิพลมากในการสู้รบให้ความคุ้มครองปกป้องรักษาชาวลาครั้งทุกคน ถือว่าเป็นวีรบุรุษเมื่อเสียชีวิตลงด้วยคุณงามความดีจึงสร้างที่ให้อยู่เป็นขวัญและกำลังใจ และฝ่ายผีเทวดาหรือของรักษาของคุ้มหัวประจำตระกูลเชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษปู่ย่าตายายที่ลี้ภัยไปแล้วแต่วิญญาณยังคงวนเวียนคุ้มครองรักษาลูกหลานที่อยู่ในตระกูลเดียวกันโดยสร้างหิ้งให้ผีเทวดาย่อมเสาบ้านใดบ้านหนึ่งของลูกหลานฝ่ายผู้หญิงในตระกูล เชื่อว่าผีทั้งสองฝ่ายนั้นมีอำนาจมีอิทธิฤทธิ์บันดาลให้เกิดโทษได้ โดยจะลงโทษผู้ที่ทำผิดแบบแผนจารีตประเพณีของการถือผีโดยเฉพาะกรณีชายหญิงประพฤติผิดถือว่าร้ายแรง ดังนั้นในรอบปีจึงมีการจัดงานเลี้ยงหิ้งเลี้ยงห่อให้ชาวลาครั้งได้บวงสรวงเซ่นไหว้ ร้องขอต่อรอง จากผีทั้ง 2 ฝ่าย การจัดพิธีเลี้ยงผีใด ๆ ในหมู่บ้านก็ตามมีเงื่อนไขว่า จะต้องจัดหลังจากพิธีเลี้ยงผีเจ้านาย โดยบทบาทหน้าที่แล้วเชื่อว่าผีเจ้านายเป็นผีที่ใหญ่ที่สุดในหมู่บ้านเพราะดูแลคุ้มครองทั้งหมู่บ้าน ส่วนผีเทวดานั้นจะดูแลให้คุ้มครองเฉพาะคนที่นับถือผีเดียวกันตระกูลเดียวกันเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่าพิธีเลี้ยงผีทั้งสองฝ่ายทำให้เกิดการรวมญาติ เชื่อว่าหากไม่มาอาจทำให้เกิดเหตุร้ายต่าง ๆ ได้ ความเชื่อ ความศรัทธาต่อการนับถือผีทั้งสอง

ฝ่ายนี้เองที่ชาวลาวยังคงอนุรักษ์และสืบทอดต่อเพื่อเป็นกุศโลบายใช้ควบคุมและขัดเกลาพฤติกรรมคนในชุมชนโดยเฉพาะเยาวชนรุ่นใหม่ให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามแบบอย่างที่ดีงาม

ความเชื่อเรื่องผีของชาวลาวครั้งโดยภาพรวมของแต่ละพื้นที่ในจังหวัดนครปฐมรวมถึงพื้นที่อื่น ๆ มีลักษณะการจัดเครื่องเซ่นไหว้ การประกอบพิธีกรรมคล้ายคลึงกัน การบนบานศาลกล่าว การบะ (การบน) การสะเดาะเคราะห์ การบวงสรวงบัตพลี ฯลฯ เช่น ผ่าด้วยไก่เป็น หมูเป็น นับร้อยตัวในการจัดพิธีแต่ละปี ท่ามกลางบริบทที่หลากหลายมุมมองของผู้เข้าร่วมพิธีระบบความคิดที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังพิธีกรรม การเลี้ยวผืนสะท้อนแก่นแท้ที่แสดงออกอย่างมีความหมายในการประกอบพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ของลาวครั้ง ทั้งที่ในวิถีชีวิตจริงลาวครั้งเป็นกลุ่มที่ยึดมั่นในพุทธศาสนาเข้าวัดถือศีลทุกวันพระ การฆ่าสัตว์ในพิธีกรรมนี้ซึ่งค่อนข้างจะขัดแย้งกันในด้านศาสนาพุทธ เชื่อว่าเป็นการทำบาป จึงยังคงเป็นความสงสัยที่ยังหาคำตอบที่ลงตัวไม่ได้ เพราะความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นเรื่อง ที่ซับซ้อน มีระเบียบแบบแผนในการประกอบพิธีกรรมเพื่อเซ่นสังเวย และมีผลต่อจิตใจของคนโดยตรง

3. พิธีเลี้ยงผีเจ้านาย

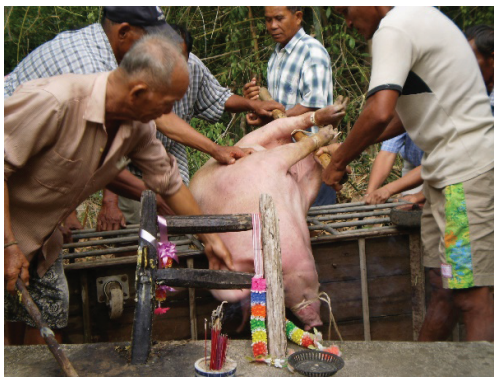
ศรีศักร วัลลิโภดม (2527:151) กล่าวว่า ผีวีรบุรุษคือผีของคนที่มีชีวิตอยู่มีความเก่งกล้าสามารถ เป็นคนมีบุญคุณอย่างใหญ่หลวงหรือมีอำนาจบารมีที่เป็นที่นับถือกลัวเกรงต่อคนทั้งหลายพอตายไปคนก็นับถือและกลัวเกรงอยู่ และมีคนไปสร้างศาลไว้กราบไหว้บูชา ได้แก่ผีวีรบุรุษในตำนานที่เล่าขานกันสืบมาเรียกผีวีรบุรุษนี้ว่า “เจ้าพ่อ” (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2527: 151)

ภาพที่ 1 พิธีเลี้ยงผีที่หอผีบ้านกงลาดและบ้านทุ่งผักกูด
ที่มา : หอผีเจ้านายบ้านกงลาดและบ้านทุ่งผักกูด

ผีเจ้านาย พ่อเฒ่า เจ้าพ่อ ปู่เสื่อย่าเสื่อ คือคำเรียกขานที่ชาวลาวครั้งใช้เรียกผี เชื่อว่าเป็นผีบรรพบุรุษ เป็นเจ้านายฝ่ายใน เป็นทหารเอกที่ได้ปกป้อง ดูแลชาวลาวครั้งขณะมีการเคลื่อนย้ายอพยพ เมื่อเสียชีวิตลง จึงสร้างหอไว้ให้เป็นที่พักพิงและให้ลูกหลานได้ระลึกถึง เป็นที่พึ่งทางใจ สำลอง อินแสน (สัมภาษณ์: 2561) กล่าวว่า พิธีเลี้ยงผีเจ้านาย จะจัด เดือน 7 ของทุกปี โดยกวนจะเป็นผู้เลือกวัน ที่เป็นข้างขึ้น ถือว่าเป็นวันดี โดยมีข้อห้ามอยู่ว่าไม่ให้ตรงวันต้องห้ามคือ วันพระและวันพุธ เนื่องจากวันพระเชื่อว่าเจ้านายจะถือศีลไม่สามารถถวายเหล้าให้กับเจ้านายได้ ผีที่ลาวครั้งให้การนับถือและจัดพิธีเลี้ยงเชื่อว่ามีทั้งหมด 11 พระองค์ ต่างก็แยกย้ายไปสถิตคุ้มครองพี่น้องลาวครั้งในแต่ละที่ วันประกอบพิธีกรรมกวน ตาเหล่าเป็นสัญลักษณ์เพื่อบ่งบอกว่าที่แห่งนี้จะมีการประกอบพิธีเลี้ยงผีและเพื่อให้เจ้านายองค์อื่น ๆ ทั้ง 11 พระองค์ที่ได้หวัดเหล่ากล่าวคำเชิญถึงให้มาร่วมรับเครื่องเสวยพร้อมกัน หากเชิญแล้วเจ้านายมาไม่ถูกก็ให้มาตามตาเหล่าที่ปักเป็นสัญลักษณ์ไว้บริเวณทางเข้าหอเจ้านาย ลาวครั้ง เรียกว่า “การบานทาง” คำว่า บานทาง หมายถึง การเปิดทางให้สิ่งที่ไม่ดี (ผีเจ้านาย) มารับเครื่องเสวยพร้อมกัน ในพิธีชาวบ้านจะถือไก่เป็น เหล้า ข้าวปากหม้อ หมาก พลุ ธูป เพื่อมาประกอบพิธี การใช้ไก่เป็น หมูเป็น มาฆ่าในการเซ่นไหว้นั้น ลาวครั้งเชื่อว่าเป็นการแสดงความรัก ความกตัญญูต่อผีที่นับถือว่าแม้กระทั้งหมู ไก่ ลูกฝั่งกันเหียนยังนำมาถวายแบบสด ๆ ชาวบ้านจะมีส่วนร่วมที่ต้องทำร่วมกันคือแต่ละหลังคาเรือนจะบริจาคบ้านละ 50 บาท เพื่อร่วมกันซื้อหมู

มาทำพิธีและหมูจำนวนหลายตัวเมื่อใช้ประกอบการเซ่นไหว้ เรียกขั้นตอนนี้ว่า “การยกขันปี” เมื่อเสร็จแล้วกวน(ผู้ทำหน้าที่หลักในการดูแล รักษา หอ แก๊ะ สืบทอดจากสายตระกูล) และร่างทรง (ผู้ทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับผีเจ้านายในพิธีเลี้ยงผี) จะมอบให้พ่อครัวแม่ครัวประกอบอาหารเลี้ยงผู้มาร่วมพิธีส่วนหนึ่งจะแบ่งให้ทุกคนเวียนไปทำกินเชื่อว่ากินเป็นยารักษาโรค (สำลอง อินแสน สัมภาษณ์: 2561) “การรับประทานอาหารที่เหลือจากเจ้านายเสวยแล้วนั้นเชื่อว่า เป็นเสมือนการได้กินของวิเศษ หรือได้กินยาวิเศษรักษาโรคต่าง ๆ รวมทั้งจะทำให้ชีวิตมีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป (โรย ปิณณิ, สัมภาษณ์, 2561) ข้อสังเกตขณะยกขันปี ร่างทรงร้องบอกผู้มาร่วมพิธีว่า “เอาอีกขันเลี้ยงปีแล้วเด้อ ใค้อ้อพร ขอโชคขอลาภ ขออ้อก้อขอเอาอีกขันปีเลี้ยงแล้วเด้อ” พร้อมมอบรูปให้คนละดอกแล้วเก็บจากทุกคนไปปกรวมกันตรงบริเวณเขื่อนช้าง เขื่อนม้าหรือบันไดหลักเมือง เสียงประทัด เสียงพิณแคนเริ่มบรรเลงขับกล่อมขณะเลี้ยง บรรดานางรำจึงได้เริ่มรำถวายผีที่เขาศรีทธา สัญลักษณ์รูปหมุดดอก เสียงประทัดจะดังอีกครั้งบอกว่าพิธีเลี้ยงผีในวันนี้ได้สิ้นสุดลงแล้ว ผู้เข้าร่วมพิธีร่วมส่งวิญญาณเจ้านายกลับสู่ที่สถิตของตนด้วยการยกมือไหว้ขึ้นเหนือศีรษะ บ้างก็รำรำตามทำนองเสียงพิณเสียงแคนที่ยังคงบรรเลงด้วยความครึกครื้น อย่างสนุกสนาน ผสมกับเสียงลูกประทัดดังกึกก้องชาวบ้านจุดเพื่อส่งวิญญาณกลับ

ภาพที่ 2 ไก่เป็นและหมูเป็น ฆ่าบริเวณบันไดหลักเมือง
ที่มา: พิธีเลี้ยงผี บ้านทุ่งผักกูด

4. พาสมมา สัญลักษณ์แห่งการเซ่นไหว้ถวายผี

พาสมมา (พาด้า) เครื่องสักการบูชา สำหรับถวายผีเจ้านาย พาด้าที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมจะใช้ในพิธี แปงเฮือน (แปลงเรือน) และการพอนถวายผี ในพิธีเลี้ยงปี พาสมมาแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ชาวบ้านจัดเตรียมมาในวันเลี้ยงปีเมื่อเสร็จสิ้นพิธีจะยกพาสมมาเพื่อขอขมาในสิ่งที่อาจทำผิดพลาดไม่ดีไว้กับเจ้านาย และส่วนของผีเจ้านายซึ่งจะอยู่ประจำที่หอสำหรับให้กวนใช้ของสมมาหลังประกอบพิธีเสร็จเรียบร้อยแล้ว พาด้าส่วนที่เป็นของเจ้านายเปรียบเสมือนเป็นมรดกตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น ประกอบด้วย เสื้อ ผ้าขาวม้า พับวางไว้ในพา ดอกไม้ เทียน อย่างละ 5 จัดใส่ชวย (กรวยซึ่งทำจากใบตอง) วางทับบนเสื้อและผ้าขาวม้า ผู้เขียนร่วมในการประกอบพิธีกรรม พบว่าพาด้าในพาสมมามีสภาพเก่ามาก บ้างมีอายุเป็นร้อยปี ตกทอดเป็นรุ่น ๆ สิ่งที่ต้องมีอยู่ประจำในพาด้าคือ ผ้าขาวม้า 1 ผืน (ไม่นิยมนำกางเกงขึ้น) เสื้อโบราณผ้าปานคอกกลม 1 ตัว ในการประกอบพิธีกวนจะนำพาด้าจำนวน 2 พาวางตรงหน้าหอใหญ่ 2 หลังจากนั้นทั้งกวนทุกท่าน ทหาร คนใช้ แม่เมือง นั่งยอง ๆ หน้าหอ กวนลำดับใหญ่เป็นผู้ยกพาด้า พร้อมด้วยกวนลำดับรอง ทหาร คนใช้ แม่เมือง กล่าวขอขมาพร้อมกัน

พาสมมาในการพอนถวายผี ผู้พอนจะใช้ในการยกพาด้าขึ้นเหนือศีรษะเป็นขั้นตอนแรกเพื่อเป็นการบอกกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์พร้อมกับขอขมา เพื่อขออนุญาตถวายเป็นนางรำในพิธีพาสมมาจะอยู่ระดับเหนือศีรษะ หลังจากบอกกล่าวเรียบร้อยแล้วจึงลดระดับมาบริเวณหน้าผากเพื่อขอขมา ขณะนี้อาจมีการแสดงส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายที่ไม่เหมาะสมเพื่อร้องขอให้ผีเจ้านายอย่าได้ถือสาพาด้า และพาสมมาอยู่ระหว่างหน้าอก เป็นการความคุ้มครอง ความปลอดภัย การทำมาหากิน การใช้ชีวิตในประจำวันให้อยู่ดีมีสุข เมื่อพอนจะยกขันเหนือศีรษะอีกครั้งเพื่อให้กวนเก็บเครื่องสักการะในพาด้าถวายหอนเป็นลำดับ

สุดท้ายถือว่าเสร็จพิธี การแสดงออกทางท่ารำ ปรากฏท่าการก้มกราบ การยกมือไหว้ การใช้พาสมาแสดงความเคารพด้วยการยกขึ้นเหนือศีรษะ การเคลื่อนย้ายไปมาในระดับสูง และการพ้อนเจิ้งจหวะเร็วตามเสียงจั้งหวะพินแฉน ซึ่งจะเป็นช่วงที่สำคัญเสมือนเป็นการเผ้ารอคอยว่า ร่างทรงผีเจ้านายจะลุกขึ้นมาร่วมพ้อนหรือไม่ เวลาใด ท่าทางจะค่อนข้างสุภาพ

ภาพที่ 3 พาสมาในพิธีพ้อนถวายผี

ที่มา: พิธีเลี้ยงผีเจ้านาย บ้านทุ่งผักกูด

อย่างไรก็ตาม สัญลักษณ์ทางความเชื่อที่ปรากฏในพาสมานั้นบ่งบอกถึงความปรารถนาดี ความตั้งใจผูกฝักกันเทียน นำมาถวายสักการะ เครื่องกายสำหรับสักการะมีความหมายทางความเชื่อ ดังนี้

ผ้าขาวม้า แสดงถึงเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันถือว่าเป็นของสูงเพราะคนโบราณใช้โพกศีรษะ พาดบาดบาดไหล่

เสื้อผ้าสมมา เป็นสิ่งของสูงตกทอดกันมาเก็บรักษาและใช้เป็นประจำทุกปี ไม่ใช่สีแดงเหมือนผีเจ้านายไม่ชอบและไม่นิยมใช้กางเกง

ขวยหรือกรวยดอกไม้ ห่อด้วยใบตองถวายความสักการบูชาอ่อนน้อม ระลึกถึง ต่ผีเจ้านาย หรืออีกนัยหนึ่ง ชั้น 5 เป็นสัญลักษณ์แทน รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ

หมาก-พลู จัดจีบหมากเป็นคำ ๆ ตามความเชื่อคนโบราณว่าคนที่ตายไปแล้วต้องจัดหมาก พลู เป็นเครื่องบูชาด้วย เชื่อว่าการให้เจ้านายได้เคี้ยวหมากหลังจากดื่มกินอาหารคาวหวานอิ่มหนำสำราญแล้วเชื่อว่าเจ้านายพึงพอใจ

รูป เชื่อว่ากลิ่นธูปควันเทียนสามารถเป็นสื่อกลางล่องลอยไปให้เจ้านายรับรู้เป็นเส้นทางในการติดต่อเจ้านายได้

ดอกไม้ นิยมใช้ยอดมะยมแทนดอกไม้หลากสี ตามความเชื่อถึงเรื่องของการนิยมนิยมชมชอบ การชื่นชม

ภาพที่ 4 นางพ้อนในพิธีพ้อนถวายผี

ที่มา: พิธีเลี้ยงผีเจ้านาย บ้านทุ่งผักกูด

เครื่องสักการบูชาและเครื่องค้ายในพิธีจะมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปจากเครื่องเซ่นไหว้ประเภทอื่น ๆ และมีผลต่อจิตใจของนางพื่อนทุกคน เครื่องดนตรีประจำในพิธีจะมีเน้นเสียงพินแค้นเป็นหลัก การแต่งกายของผู้พื่อนไม่มีการกำหนดตายตัว ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนพัฒนาชุดเพื่อให้ความสวยงามในพิธี การพื่อนถวายผีเจ้านายในแต่ละปีจะมีร่างทรงซึ่งเชื่อว่าเจ้านายฝ่ายในมาประทับร่างจะถือดาบมารายรำพื่อนเกี่ยวข้องอย่างสนุกสนานแต่แฝงไปด้วยความขลังและศรัทธาที่เกิดขึ้นในพิธีและผู้เข้าร่วมเกิดความปลาบปลื้มเพราะเชื่อว่า ผีเจ้านายพึงพอใจลูกหลานก็สบายใจ ไม่ติดใจกังวล ส่งผลให้การใช้ชีวิตประจำวันพบเจอแต่สิ่งดีงาม ไม่มีอุปสรรคใดๆ เพราะเช่นสิ่งดี พลีสึงถู (ท้อ จวงสอน, สัมภาษณ์, 2560)

5. สรุป

ผีในความเชื่อของชาวลาวครั้งคือสิ่งที่มองไม่เห็น แต่ต้องให้ความเคารพยำเกรง พิธีเลี้ยงผีจึงเป็นพิธีกรรมที่แสดงออกเพื่อความคาดหวังว่าการมอบเครื่องสักการะที่ผีเจ้านายชอบจะให้ความรู้สึกว่ามีสิ่งที่ดีคอยปกป้องรักษาคุ้มครองชีวิตตลอดเวลา มีอิทธิฤทธิ์ มีพลังฤทธิ์ หากทำผิดกฎข้อห้าม ความเชื่อในชุมชนดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของธวัช ปุณโณทก ที่กล่าวว่า ผี พลังเหนือธรรมชาติ พิสูจน์ไม่ได้แต่บุคคลยอมรับและเกรงกลัว การเลี้ยงผีประจำทุกปีทำให้เกิดความรู้สึกสบายใจมีส่วนกำหนดบทบาทการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมลาวครั้ง วิถีความเป็นอยู่ ความประเพณีที่ถูกทำนองคลองธรรมของกลุ่ม การให้ความเคารพต่อบรรพบุรุษและการเกรงกลัวต่อการถูกลงโทษหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “เขาทำเอา” จากความผิดที่เกินเลย ข้อตกลง ข้อห้าม ขณะเดียวกันเด็กที่คลอดใหม่ก็ต้องยอมรับเรื่องการมีผีติดตัวโดยปริยายเพราะการที่พื่อนนำลูกไปเข้าผีในช่วงอายุ ประมาณ 1 เดือน จึงเสมือนเป็นการยอมรับปฏิบัติตามกฎนั้น ๆ ต้องเลี้ยงผีทุกปี ขณะเดียวกันก็ร้องขอ บอนบานสัญญา (จ้อมปาก จ้อมคอ) ในปีถัดไปจนกว่าจะเสียชีวิต ผีที่ชาวลาวครั้งให้ทานับถือและจัดพิธีเลี้ยงจัดอยู่ในกลุ่มผีดี ผีบรรพบุรุษ เป็นผีที่ได้รับการยกย่องให้เป็นวีรบุรุษ เป็นนักรบที่คอยปกป้องให้ในความเชื่อของคนไทยที่ให้ความเคารพนับถือและจัดพิธีในการเซ่นไหว้บวงสรวงมี สอดคล้องกับความเห็นของ ภารดี มหาจันทร์ ที่กล่าวว่าผีในความเชื่อของคนไทยที่ให้ความเคารพนับถือและจัดพิธีในการเซ่นไหว้บวงสรวงมี ผีที่เป็นเทวดาอารักษ์ ผีบรรพบุรุษ ผีวีรบุรุษ และผีร้าย ผีเจ้านาย ลาวครั้งเชื่อว่าเป็นวีรบุรุษ ที่มีอิทธิฤทธิ์ กล้าหาญ ความเชื่อดังกล่าวตรงกับแนวคิดของศรีศักร วัลลิโภดม ที่กล่าวว่า ผีวีรบุรุษคือผีของคนที่มีชีวิตอยู่มีความเก่งกล้าสามารถ เป็นคนมีบุญคุณอย่างใหญ่หลวงหรือมีอำนาจบารมีที่เป็นที่นับถือกลัวเกรงต่อคนทั้งหลายพอตายไปคนก็นับถือและกลัวเกรงอยู่ และมีคนไปสร้างศาลไว้กราบไหว้บูชา ได้แก่ผีวีรบุรุษในตำนานที่เล่าขานกันสืบมาเรียกผีวีรบุรุษนี้ว่า “เจ้าพ่อ”

ด้วยชุมชนลาวครั้งบ้านทุ่งผัดถูกเป็นชุมชนที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวลาวครั้ง พิธีเลี้ยงผีของแต่ละปีแสดงถึงบทบาทหน้าที่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนไว้ด้วยความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นแต่การดำรงอยู่ของบทบาทหน้าที่ที่เป็นไปตามสถานะที่ผีเลือกแล้ว หลักสังคมวิทยาว่าด้วยทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม เอมีลี เดอร์ไคม์ กล่าวถึงโครงสร้างของสังคมเล็กมีโครงสร้างง่าย ๆ จะมีการยึดเหนี่ยวทางสังคมโดยยึดถือจารีต ค่านิยม ประเพณี ความเชื่อและเจตคติแบบเดียวกัน ทฤษฎีดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการโครงสร้างหน้าที่ของคนในพิธีแต่ละตำแหน่งมีบทบาทหน้าที่และความสำคัญต่างกัน เช่นตำแหน่ง กวน ร่างทรง ทหาร คนรับใช้ นางสนม และเพชรฆาต ทำให้มองเห็นถึงสภาพความเป็นจริงในสังคม ตำแหน่งสำคัญ ๆ เช่น ตำแหน่งกวนจะเป็นตำแหน่งที่มีการสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่นในสายตระกูลเดียวกัน ซึ่งก็ตรงกับความเห็นของ ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527) ที่กล่าวไว้ว่ากลุ่มที่อยู่บนฐานของเครือญาติ เช่น แซ่ สกุล สายผี ฯลฯ ในสังคมระดับกลุ่มและสายสกุลต่าง ๆ จะเข้ามารับผิดชอบในการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นประจำ

ปัจจุบันพิธีเลี้ยงผีเจ้านายของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งอำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐมยังคงมีการสืบทอดและถือปฏิบัติโดยผู้อาวุโสทำเป็นตัวอย่างดังที่ผ่านมาเด็กรุ่นใหม่เรียนรู้ปฏิบัติตามสืบทอดไปเรื่อย ๆ สำหรับในอนาคตคาดว่าความเชื่อเรื่องผีเจ้านาย การประกอบพิธีกรรมจะยังคงอยู่แต่จะมีการปรับเปลี่ยนผสมผสานไป กับบริบทตามยุคสมัย ตามวิถีของชุมชน เช่นด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องเซ่นไหว้สักการะ ช่วงระยะเวลาการประกอบพิธีกรรม ตลอดจนจำนวนผู้เข้าร่วมพิธี การแสดงออกทางความเชื่อและพิธีกรรมในการนับถือผี และจัดพิธีเลี้ยงผี ไม่ได้กระทำเฉพาะปีใดปีหนึ่ง หรือเว้นบ้างทำบ้าง แต่ในวิถีของชาวลาวครั้งแล้ว จะต้องประกอบพิธีกรรมตั้งแต่คลอดจนกระทั่งเสียชีวิต

6. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณและให้ความอนุเคราะห์ด้านต่าง ๆ จนทำให้การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

บรรณานุกรม

- จิตกวี กระจ่างเมฆ. (2557) ระบบความเชื่อและพิธีกรรมการนับถือผีบรรพบุรุษในสังคมสมัยใหม่ของของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งอำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม. คุษฎีนิพนธ์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ฉลาดชาย รติตานนท์. (2527). ฝี่เจ้านาย. กรุงเทพฯ: พายัพออฟเซตออฟพรินท์.
- ธวัช ปุณโณทก. (2534). วัฒนธรรมพื้นบ้าน:คติความเชื่อ. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2542). สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสานเล่ม 5. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทยธนาคารไทยพาณิชย์.
- พระสยาม กาฬกิติ. (2549). ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวลาวครั้งบ้านบ่อกรูและบ้านทุ่งกฐิน ตำบลบ่อกรูอำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต,สาขาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- ภารดี มหาจันทร์. (2544). พื้นฐานอารยธรรมไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒบางแสน.
- โรย ปิณณี. (2561). สัมภาษณ์. 22 กรกฎาคม.
- วีรวัฒน์ วรายน. (2548). ความมีตัวตนของผีในวัฒนธรรมลาวครั้งสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2527). การนับถือผีในเมืองไทย. วารสารเมืองโบราณ. 5(4), 6-17.
- จำลอง อินแสน, (2561). สัมภาษณ์. 9 มิถุนายน.
- ห่อ จวงสอน. (2560). สัมภาษณ์. 12 มิถุนายน.
- เอมีล ดุร์กายม์. (2563). ทฤษฎีหลักของสังคมวิทยา. (ออนไลน์). <http://www.udru.ac.th/oldsite/attachments/elearning/02/15.pdf>. (8 มิถุนายน 2563).